

Bevrijd tot openheid: vol verwachting

overweging eerste zondag van de advent 29 november 2020

Huis van Dominicus – Oog in Al

gelezen: Jesaja 63,16-17.19b; 64,3-7;
Psalm 80; 1 Kor, 1,5-9; Marcus 13,33-37

1.

Soms is een Bijbeltekst zo toepasselijk, dat het haast griezelig wordt. Tenminste, mijn gevoel van de afgelopen tijd wordt scherp uitgedrukt in de verzuchting van de profeet Jesaja aan Gods adres: 'Het is alsof u nooit over ons hebt geheerst, alsof uw naam nooit over ons is uitgeroepen' (Jesaja 63,19). Voor u zich nu schuld bewust begint af te vragen of u misschien niet goed hebt opgelet bij de eerste lezing: dit zinnetje is vreemd genoeg precies weggelaten in de selectie die het lectionarium voor de eerste lezing van vanmorgen maakt! Toch vat het eigenlijk de hele Jesajatekst samen. En zoals gezegd: het is herkenbaar. Wij zijn zo geworden alsof God nooit over ons geregeerd heeft, alsof Gods naam nooit over ons is uitgeroepen: ik heb het gevoel dat wij in deze coronacrisis niet meer in staat zijn over de grenzen van onze situatie heen te kijken. Het lijkt alsof er niets anders meer is dan COVID-19 en onze angst ervoor. Wat zullen de gevolgen zijn voor de economie, wat doet het met onze lichamelijke en geestelijke gezondheid? Wanneer zal er een vaccin zijn? En als het er is, is het dan wel betrouwbaar?; en als het betrouwbaar is, zullen mensen dan ook geloven dat het betrouwbaar is en zich laten inenten? Allemaal terechte vragen. Ook hier in ons Huis van Dominicus hebben we vergaderd over hoe wij kerst goed kunnen organiseren in coronatijd en dat is ook nodig. Maar toch is er ook een probleem met onze zorgelijkheid. Jesaja legt precies de vinger op dit probleem.

De profeet verzucht tegenover God: 'Als U de hemel toch openscheurt om af te dalen!' (Jes. 63,19); 'Scheur toch de wolken weg en kom', zongen we al bij de opening. De profeet suggereert dat er iets met ons gebeurd is dat wij zelf niet goed begrijpen maar ook niet zomaar ongedaan weten te maken, en dat het daarom nodig is dat er iets nieuws *aan* ons gebeurt. Van Godswege, aan ons: scheur toch de hemel open. Het probleem is dat wij ons als moderne mensen precies *hierbij* maar weinig kunnen voorstellen. Als er iets karakteristiek is voor de moderne cultuur, dan is het wel dat wij niet geloven in een open hemel. We kunnen nog wel geloven dat God bestaat, al kost dat misschien moeite. Maar het gevaar is levensgroot dat dit geloof ver weg en afstandelijk blijft, dat het als het ware blijft steken in een volstrekt andere laag van het bestaan dan waarop ons alledaagse leven zich afspeelt. Iets voor de vrije tijd, de momenten van bezinning op de bank bij de haard, op vrijdag- of zaterdagavond, met een glaasje wijn. Mooi, liefde. Prachtig, betrokkenheid. Inderdaad, meer vertrouwen zou goed zijn. Maar als het er echt op aan komt gelden in ons leven doorgaans andere regels. Dan staan we op onze rechten, dan zoeken wij ons voordeel, dan zorgen wij dat we aan onze trekken komen. Zo gaat het immers in de echte wereld.

Het is hierover dat de profeet zegt: 'Niemand is er die uw naam nog aanroept, niemand heeft de moed om op U te steunen'; de Nieuwe BijbelVertaling vertaalt dat laatste nog wat beeldender met: er is niemand 'die zich ertoe zet uw hand te grijpen'. 'Want', zegt Jesaja, 'U hebt uw gelaat voor ons verborgen, en ons prijsgegeven aan onze schuld' (Jesaja 64,6). Wij hebben geen plaats meer voor God in wat wij het echte leven noemen. En het angstaanjagende is dat God ons onze zin lijkt te geven en zich terug lijkt te trekken.

2

Jesaja's bidt nu dat God ons niet langer onze zin geeft. Zijn eigen volk is in zijn ogen radicaal afgedwaald van het pad dat God voor ogen stond: 'Abraham kent ons niet meer, en Israël –

Jacob – wil niets meer van ons weten’, zegt hij. Oftewel: de aartsvaders herkennen zich niet langer in hun nageslacht en keren zich ervan af. Maar dat kan voor U, God toch niet gelden, zo redeneert Jesaja. U hebt ons zelf in het leven geroepen, u hebt ons gekneet uit leem en samengevoegd tot uw volk, dat brengt verantwoordelijkheid met zich mee. U kunt ons toch niet zomaar aan ons lot overlaten, ook al zeggen wij dat te willen. U weet toch dat u ons niet al te serieus moet nemen. U wordt toch van oudsher ‘verlosser’ genoemd (vgl. Jesaja 63,16). Verlos ons dan!

Deze morgen licht de vraag op tafel of wij deze beweging van Jesaja mee kunnen maken. Kunnen we de leegte die wij voelen nu corona ons onze greep doet verliezen op ons individuele en collectieve leven, kunnen we die leegte vullen met verwachting? Of liever, kunnen we die leegte *laten* vullen met verwachting. Kan de grijze mist die ons lijkt te omvatten en die ons elke vergezicht lijkt te ontnemen, elk gevoel doet verdampen dat er meer mogelijk is dan wachten tot alle ellende voorbij is, kan dit duister aanleiding worden om in ieder geval te *roepen* om licht. Lukt het ons ons zozeer gekoesterde zelfbeeld als autonome individuen af te leggen en om hulp te roepen? Lukt het ons afscheid te nemen van onze trots en om genade te smeken? Kunnen we afstand nemen van onze ingebeelde vrijheid en inzien dat wij verlossing nodig hebben, een verlosser? Als we met Jesaja kunnen roepen: ‘Scheur toch de hemel open om af te dalen’, dan zijn wij het teken dat God zijn hemel al geopend *heeft* en *is* afgedaald in onze roep om redding. Want de Bijbelse God daalt af, tot in het dagelijks leven waarin wij spontaan denken dat Hij niet thuishoort en waar we hem daarom gewoonlijk niet zoeken. En dus ook niet vinden.

Laten we dus opnieuw beginnen. Laten we er in ieder geval naar verlangen opnieuw te beginnen. Laten we toegeven dat veel van wat wij dachten zelf wel voor elkaar te kunnen krijgen, is vastgelopen. De visie dat alles wat bestaat materiaal is voor wat wij ervan willen maken, tast de aarde als ons gemeenschappelijk huis tot in zijn fundamenten aan. Het beeld dat wij leven van onze kracht en ons bestaan rechtvaardigen door wat wij aan meerwaarde weten voort te brengen, leidt tot massale *burn-out*. De gedachte dat wij recht zouden hebben op wat onze voorouders hebben weten te veroveren, veroordeelt tallozen elders op de wereld tot een leven van gebrek en een voortdurende aantasting van hun waardigheid in hun eigen land en in de kampen aan de randen van Europa die bedoeld zijn om ze buiten te houden en hen af te schrikken. Natuurlijk is het onmogelijk opnieuw te beginnen!. Maar als er nu één woord meer dan ooit zou moeten klinken, dit jaar, in de periode op weg naar kerstmis, dan is het wel het antwoord van de engel Gabriël aan Maria toen zij zich afvroeg hoe zij zonder man zwanger kon worden. ‘Voor God is niets onmogelijk’ (Lucas 1,37), zegt de engel dan. Laten we dus niet aarzelen om het onmogelijke te verwachten.

3.

Weest waakzaam: dat is waar Jezus in het evangelie van vandaag toe aanspoort. Het is met ons leven als met iemand die naar het buitenland is, zegt Hij, en die zijn huis heeft achtergelaten en het beheer heeft overgedragen aan zijn knechten (Marcus 13,34). Die knechten zijn wij. Voor je het weet vergeet je als knecht dan inderdaad dat wat je beheert niet van jou is en laat je je ofwel verleiden er op een onverantwoorde manier van te profiteren, ofwel je laat je opslokken door de zorgen die het beheer met zich meebrengt. ‘Zorg ervoor dat je niet versuft raakt door de roes van dronkenschap en door de zorgen van het leven’, breidt Jezus in het Lucasevangelie de aansporing tot waakzaam uit (Lucas 21,34). Verwacht ook niet iets dat binnen de horizon van de beheerders valt, denk niet dat de komende simpelweg een betere beheerder is, of een nog groter feestbeest. *Hupokritès* noemt Jezus bij Lucas zijn toehoorders die niet in staat zijn om de tekenen van Gods komst te zien (Lucas 12:56). *Hupokritès*: ons woord ‘hypocrietten’ komt er vandaan en zo wordt het ook nogal eens vertaald, maar letterlijk betekent het: komedianten, toneelspelers, mensen

die maar doen alsof. Het zijn mensen die wel denken dat zij verandering willen, die weten dat zij het eigenlijk zouden moeten willen, maar die het maar niet lukt zich werkelijk te realiseren dat alles van dat nieuwe afhangt. De vraag is dan natuurlijk: hoe zit dat met ons?

De vluchteling hoef je niet te vertellen dat zijn toekomst afhangt van de vraag of hij wel of niet een verblijfsvergunning krijgt. Degene die niet slaapt van de stress hoeft niet uitgelegd te worden dat er iets in haar of zijn leven moet veranderen. Waar ijskappen smelten, diersoorten uitsterven en regenwouden weggekapt worden, daar is het zonneklaar dat er iets moet veranderen. En nu gaat het erom daarvan niet in paniek te raken, niet in de kramp te schieten dat er hoe dan ook iets gebeuren moet en dan maar te doen wat mogelijk lijkt, het gaat erom het gevoel 'zo kan het niet langer', dat we allemaal op sommige momenten hebben, het gaat erom dat gevoel om te zetten in waakzaamheid. Duurzame waakzaamheid. 'Leer van het beeld van de vijgenboom', zegt Jezus direct voorafgaand aan de evangelielezing die we hoorden. 'Als zijn twijgen zacht worden en zijn bladeren zich ontvouwen, dan weten jullie dat de zomer in aantocht is' (Marcus 13,28).

Het gaat er niet om dat we zien dat het winter is, want dat is wel duidelijk. Het gaat er ook niet om dat we inzien dat het niet altijd winter kan blijven, want ook dat is wel duidelijk. Het gaat erom dat uit het gevoel van urgentie, van zo kan het niet langer, waakzaamheid opbloeit. Niet waakzaamheid die erop gespist is iets buiten te houden, maar waakzaamheid die erop gespist is iets binnen te laten, iets te zien dat bescherming verdient, onze toewijding vraagt. Omdat wij alleen zo, via onze verbinding met de plaatsen waar God afdaalt om ons te bevrijden, gered zullen worden. Langs die weg laten wij het leem dat wij geworden zijn opnieuw kneden en kunnen wij op hernieuwde manier tot mensen van God worden, zusters en broeders van de Gezalfde Jezus, bezielde door zijn Geest, Gods levensadem. – O dat U de hemel toch openscheurt om af te dalen! Dat het zo mag zijn.

Erik Borgman